**КРИМІНАЛЬНИЙ ПРОЦЕС ТА КРИМІНАЛІСТИКА;
СУДОВА ЕКСПЕРТИЗА; ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВА ДІЯЛЬНІСТЬ**

УДК 341.24 : 341.41 : 343.61 (477)
DOI <https://doi.org/10.32844/2618-1258.2019.4-1.48>

ЗАМУЛА Б.А.

**РОЛЬ МІЖНАРОДНИХ ДОГОВОРІВ У ПРОЦЕСІ РОЗСЛІДУВАННЯ ВБИВСТВ,
ВЧИНЕНИХ ІНОЗЕМЦЯМИ НА ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ**

У статті розкрито поняття, значення та роль міжнародних договорів у регулюванні діяльності з розслідування вбивств, вчинених іноземцями на території України. Визначено, що порядок кримінального провадження й безпосередньо досудового слідства щодо злочинів міжнародного характеру регламентований КПК України, прийняття якого засвідчило прогресивні кроки щодо імплементації норм міжнародних договорів та наближення кримінального провадження України до міжнародних стандартів, позитивного досвіду іноземних держав, підвищення ефективності заходів міжнародного співробітництва. Висвітлено, що слідчі (розшукові) дії за участю іноземців проводять у межах кримінального провадження відповідно до норм КПК України у зв'язку із вчиненням будь-якого кримінального правопорушення відносно іноземних громадян на території України чи іноземними громадянами на території України.

Окреслено місце в правовій системі України рішення Європейського суду з прав людини, що забезпечує належне виконання положень Європейської конвенції про захист прав людини і основних свобод.

Надано загальні засади застосування положень міжнародних договорів в Україні та їх співвідношення з чинним законодавством України.

Акцентовано увагу на тому, що пріоритетне значення у правовому регулюванні заходів міжнародного співробітництва під час розслідування злочинів міжнародного характеру мають міжнародні договори України, такі як: 1) Загальні договори про права людини; 2) Договори про правовий статус громадян України, які постійно проживають на території іноземних держав, і громадян іноземних держав, які постійно проживають на території України; 3) Договори про боротьбу з міжнародними злочинними діяннями; 4) Договори про правову допомогу у кримінальних провадженнях; 5) Договори про співпрацю у боротьбі зі злочинністю; 6) Консульські конвенції.

У результаті дослідження дійсно можна стверджувати, що КПК України та КК України не лише регулюють правові відносини у межах держави, але й виступають інструментом міжнародного співробітництва у кримінальному провадженні. Як результат визначено роль міжнародних договорів у розслідуванні та розподілено їх залежно від імплементації до законодавства України.

Ключові слова: міжнародне законодавство, вбивства, досудове розслідування, іноземці, міжнародні договори.

The article describes the concept, significance and role of international treaties in regulating the investigation of killings committed by foreigners in the territory of Ukraine. It is determined that the procedure of criminal proceedings, and directly, the pre-trial investigation of crimes of an international nature, regulated by the CPC of Ukraine,

the adoption of which testified about the progressive steps towards the implementation of the norms of international treaties and the approximation of the criminal proceedings of Ukraine to international standards, positive experience and positive experience.

It is revealed that investigative (search) actions involving foreigners are conducted within the framework of criminal proceedings in accordance with the norms of the CPC of Ukraine in connection with the commission of any criminal offense against foreign citizens in the territory of Ukraine or foreign citizens in the territory of Ukraine.

As a result of the study, it can truly be argued that the CCP of Ukraine and the CC of Ukraine not only regulate legal relations within the state, but also serve as an instrument of international cooperation in criminal proceedings. As a result, the role of international treaties in the investigation has been identified and distributed according to implementation in Ukrainian law.

The place in the legal system of Ukraine of the decision of the European Court of Human Rights, which ensures the proper implementation of the provisions of the European Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, is outlined.

General principles of application of the provisions of international treaties in Ukraine and their correlation with the current legislation of Ukraine are given.

Attention is drawn to the fact that international treaties of Ukraine, such as: 1) General human rights treaties, have priority in the legal regulation of international cooperation in the investigation of crimes of an international nature; 2) Agreements on the legal status of citizens of Ukraine permanently residing in the territory of foreign states and citizens of foreign states permanently residing in the territory of Ukraine; 3) treaties on combating international criminal acts; 4) Treaties on legal aid in criminal proceedings; 5) Agreements on cooperation in the fight against crime; 6) Consular conventions.

As a result of the research, the role of international treaties in the investigation was determined and distributed depending on implementation to the legislation of Ukraine.

Key words: *international law, murder, pre-trial investigation, foreigners, international treaties.*

Вступ. Інтеграція України до міжнародного співтовариства неминує супроводжуватися уніфікацією права, яке досягається через підписання міжнародних актів, і подальшим виконанням зобов'язань перед іншими державами у вигляді приведення норм національного права у відповідність з міжнародними нормами та зобов'язаннями. Ця обставина знаходить відображення і в питаннях національного визначення правового статусу іноземних громадян, яке має своє відображення у питаннях правового регулювання розслідування кримінальних проваджень про вбивства, вчинені іноземцями або за їх участі.

Постановка завдання. Метою статті є здійснення правового аналізу міжнародного та національного законодавства, що регламентує особливості розслідування вбивств, вчинених іноземцями на території України.

Результати дослідження. Відповідно до ч. 1 ст. 9 Конституції України «чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства України». У той же час відповідно до ч. 1 ст. 26 «Іноземці та особи без громадянства, що перебувають в Україні на законних підставах, користуються тими самими правами і свободами, а також несуть такі самі обов'язки, як і громадяни України, за винятками, встановленими Конституцією, законами чи міжнародними договорами України» [1].

Положення цієї статті Конституції України мають надзвичайно важливе зовнішньополітичне і правове значення особливо в умовах активного входження України у світове співтовариство. По-перше, вони свідчать про вірність України своїм міжнародно-правовим зобов'язанням, які проголошуються обов'язковими для виконання поряд з національним законодавством, та про повагу до норм міжнародного права. По-друге, вони певною мірою дають відповіді на питання практичного застосування положень міжнародних договорів в Україні та їх співвідношення з чинним законодавством України [2].

Ця стаття співвідноситься з Законом України «Про міжнародні договори України» [3], який визначив міжнародний договір України як укладений у письмовій формі з іноземною державою або іншим суб'єктом міжнародного права, який регулюється міжнародним правом, незалежно від того, міститься договір в одному чи декількох пов'язаних між собою документах,

і незалежно від його конкретного найменування (договір, угода, конвенція, пакт, протокол тощо), а його укладення – дії щодо підготовки тексту міжнародного договору, його прийняття, встановлення його автентичності, підписання міжнародного договору та надання згоди на його обов'язковість для України. Міжнародний договір, учасником якого є Україна, має таку ж юридичну силу, як і національний закон. Тому цей Закон зумовлює здійснення ратифікації міжнародних договорів (тих, які потребують ратифікації згідно зі ст. 7 цього закону) не у формі постанови Верховної Ради України, як це було раніше, а шляхом прийняття спеціального закону про ратифікацію, який підписується Головою Верховної Ради України.

У той же час відповідно до Закону України «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства» [4] іноземець – це особа, яка не перебуває у громадянстві України і є громадянином (підданим) іншої держави або держав (п. 6); іноземці та особи без громадянства, які перебувають на території України на законних підставах – це іноземці та особи без громадянства, які в установленому законодавством чи міжнародним договором України порядку в'їхали в Україну та постійно або тимчасово проживають на її території, або тимчасово перебувають в Україні (п. 7).

Тому, враховуючи особливості процесуального статусу іноземних громадян, працівники правоохоронних органів України під час проведення досудового розслідування за участю іноземців повинні переконатися в тому, чи дійсно учасник кримінального провадження є іноземним громадянином та яким об'ємом прав, свобод та обов'язків він володіє.

Порядок кримінального провадження й безпосередньо досудового слідства щодо злочинів міжнародного характеру регламентований КПК України [5], прийняття якого засвідчило про прогресивні кроки щодо імплементації норм міжнародних договорів та наближення кримінального провадження України до міжнародних стандартів, позитивного досвіду іноземних держав, підвищення ефективності заходів міжнародного співробітництва.

Набуття чинності Кримінального процесуального кодексу України 2012 року поставило перед кримінальною процесуальною доктриною нові завдання, що пов'язано з теоретичним та прикладним переосмисленням ідеології застосування нових концептуальних новел і процесуальних інститутів кримінального процесуального законодавства. У цьому напрямі діяльності положення КПК України змушують по-новому розглядати окремі питання, які, здавалося б, сьогодні є достатньо дослідженими у процесуальній науці. Зазначене стосується й застосування міжнародних правових стандартів та урахування практики Європейського суду з прав людини у кримінальному процесі України, а також правозастосовної діяльності правоохоронних органів і суду [6, с. 6–7].

Необхідно відмітити, що слідчі (розшукові) дії за участю іноземців проводять у межах кримінального провадження відповідно до норм КПК України у зв'язку із вчиненням будь-якого кримінального правопорушення відносно іноземних громадян на території України чи іноземними громадянами на території України. Винятком є особи, які користуються дипломатичним імунітетом і кримінальне провадження щодо яких може здійснюватися лише за їх згодою або за згодою компетентного органу держави (міжнародної організації), яку представляє ця особа, у порядку, передбаченому законодавством України та міжнародними договорами України (ст. 6 КПК України) [7, с. 63].

Своєю чергою ч. 4 ст. 9 КПК України встановлює новелу, згідно з якою, якщо норми КПК України суперечать міжнародному договору, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України, застосовуються положення відповідного міжнародного договору України. При цьому частиною 5 цієї ж статті закріплено, що кримінальне процесуальне законодавство України застосовується з урахуванням практики Європейського суду з прав людини.

Як зазначає Ю.М. Черноус, слід відзначити розширений підхід до тлумачення дій, які можуть бути проведені у межах міжнародної правової допомоги (ст. 561); регламентацію повноважень уповноважених (центральных) та компетентних органів за умови міжнародного співробітництва (п. 6, п. 7 ст. 541, ст. ст. 545, 574, 595); закріплення можливостей виконання окремих процесуальних дій уповноваженими особами дипломатичних представництв або консульських установ (ст. 547); визначення наслідків виконання запиту в іноземній державі (ст. 553); регламентацію порядку допиту за запитом компетентного органу іноземної держави шляхом проведення відео- або телефонної кореспонденції (ст. 567); закріплення можливості оскарження особою рішення про її видачу (екстрадицію) до суду (ст. 591) та багато інших положень, що принципово змінюють підхід до реалізації досудового слідства й застосовуваних заходів міжнародного співробітництва [8, с. 133–134].

Можна стверджувати, що КПК України та КК України не лише регулюють правові відносини у межах держави, але й виступають інструментом міжнародного співробітництва у кримінальному провадженні.

Пріоритетне значення у правовому регулюванні заходів міжнародного співробітництва під час розслідування злочинів міжнародного характеру мають міжнародні договори України, такі як:

1. *Загальні договори про права людини* (Європейська конвенція про захист прав людини і основних свобод 1950 р. [9], Міжнародний пакт про громадянські і політичні права 1966 р. [10], Конвенція проти катувань та інших жорстоких нелюдських чи ображаючих гідність видів поводження і покарання 1984 року [11], Європейська конвенція про запобігання тортурам та нелюдському або такому, що принижує гідність, поводженню чи покаранню 1987 року [12]), які регламентують стандарти кримінального судочинства та повинні безпосередню застосовуватися під час здійснення кримінального переслідування будь-яких осіб, включаючи іноземців. Йдеться про принципи законності, публічності, безпосередності судочинства, права на захист та інше.

Важливе місце в правовій системі України займають рішення Європейського суду з прав людини, що забезпечує належне виконання положень Європейської конвенції про захист прав людини і основних свобод. У своїй постанові 1978 р. у справі «Ірландія проти Сполученого Королівства» Суд зазначив, що його постанови «слугують не тільки вирішенням конкретних суперечок, а й роз'ясненням, захистом і розвитком норм Конвенції, а також сприяють дотриманню державами – учасниками Конвенції взятих на себе зобов'язань» [13, с. 96].

2. *Договори про правовий статус громадян України*, які постійно проживають на території іноземних держав, і громадян іноземних держав, які постійно проживають на території України. Вони надають іноземцям в Україні статус, максимально близький до статусу громадян України (наприклад, ст. 1 Договору між Україною і Республікою Польща про правову допомогу та правові відносини у цивільних і кримінальних справах [14]).

3. *Договори про боротьбу з міжнародними злочинними діяннями*. Наприклад, у 2004 році Україна ратифікувала Конвенцію ООН проти транснаціональної організованої злочинності (2000 р.) [14]. Конвенція приймається як основа співпраці між правоохоронними органами щодо охоплених нею злочинів та надає слідчим, прокурорам і суддям широкі можливості у сфері боротьби з організованою злочинністю.

4. *Договори про правову допомогу у кримінальних провадженнях*. Їх положення надають іноземним громадянам в Україні такий самий правовий захист, як і громадянам України (Європейська конвенція про видачу правопорушників 1957 року з Додатковим протоколом 1975 року та Другим додатковим протоколом 1978 року до неї [16, с. 10–111]; Європейська конвенція про взаємну правову допомогу у кримінальних справах 1959 року з Додатковим протоколом 1978 та Другим додатковим протоколом 2001 року до неї [17, с. 12–232]; Європейська конвенція про нагляд за умовно засудженими або умовно звільненими правопорушниками 1964 року [18, с. 233–251]; Європейська конвенція про міжнародну дійсність кримінальних вироків 1970 року [19, с. 252–297]; Мінська конвенція 1993 року з Протоколом 1997 року до неї [19, с. 463–497]). Іноземці в Україні мають право вільно звертатися в суд, прокуратуру та інші установи, до компетенції яких належать кримінальні провадження, подавати клопотання та здійснювати інші процесуальні дії на тих же умовах, що і громадяни України.

5. *Договори про співпрацю у боротьбі зі злочинністю* (Договори про правові відносини у цивільних і кримінальних справах між Україною та Китайською Народною Республікою 1992 року, Республікою Польща 1993 року, Литовською Республікою 1993 року, Республікою Молдова 1993 року, Республікою Грузія 1995 року, Естонською Республікою 1995 року, Латвійською Республікою 1995 року, Монголією 1995 року, Канадою 1996 року, Сполученими Штатами Америки 1998 року тощо). Наприклад, Угода між Україною і Литовською Республікою передбачає, що передача відомостей про фізичних осіб повинна відповідати таким умовам:

а) відповідно до вимог законодавства своєї держави компетентний орган, який отримує відомості про фізичних осіб, може використовувати їх тільки для цілей та за дотримання умов, визначених передавальним компетентним органом;

б) відповідно до законодавства своєї держави відомості про фізичних осіб можуть бути передані тільки компетентним органам. Передача іншим органам можлива тільки в разі попередньої згоди передавального компетентного органу;

в) якщо особа, яка є об'єктом переданих відомостей, звертається з проханням про допуск до них, то запитуваний компетентний орган забезпечує допуск, за винятком випадків, коли у проханні може бути відмовлено відповідно до законодавства його держави.

6. *Консульські конвенції*. Вказані міжнародні договори укладаються на підставі Конвенції про привілеї та імунітети ООН 1946 року [21], Віденської конвенції про дипломатичні зносини 1961 року [22], Віденської Конвенції про консульські зносини 1963 року [23], Віденської Конвенції

про представництво держав у їх відносинах з міжнародними організаціями універсального характеру 1975 року [25].

Висновки. Узагальнюючи вищевикладене, варто міжнародне законодавство, що регламентує особливості розслідування вбивств, вчинених іноземцями на території України, розподілити на: а) міжнародні договори, згоду на обов'язковість яких надала Верховна Рада України та які визначають права і свободи людини, яких потрібно дотримуватися у сфері кримінального провадження; б) міжнародні договори, згоду на обов'язковість яких надала Верховна Рада України, що регламентують окремі питання правових відносин за участю іноземців, які мають дипломатичний імунітет; в) багатосторонніми і двосторонніми міжнародними договорами з питань міжнародної правової допомоги та інших форм міжнародного співробітництва, згоду на обов'язковість яких надала Верховна Рада України, за умови застосування у кримінальному провадженні заходів міжнародного співробітництва; г) інші міжнародні договори України, підзаконні нормативно-правові акти, що стосуються правового статусу іноземців та особливостей кримінального провадження за їх участю.

Список використаних джерел:

1. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.
2. Коментар до Конституції України. JURISTOFF. 2019. URL: <https://juristoff.com/resysri/kz/konstitutsiya-ukrajini/rozdil-1-zagalni-zasadi/10961-statyya-9-konstituciya-ukrajini-2013-statti-konstituciji-ukrajini>.
3. Про міжнародні договори України: Закон від 29 черв. 2004 р. № 1906-IV. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1906-15>.
4. Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства: Закон від 22 верес. 2011 р. № 3773-VI. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3773-17>.
5. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.
6. Уваров В.Г. Міжнародно-правові стандарти у кримінальному процесі України : монографія. Харків : НікаНова, 2014. 416 с.
7. Черноус Ю.М. Використання досягнень науки та техніки в експертній діяльності. *Криміналістичний вісник*. 2015. № 2 (24). С. 62–69.
8. Черноус Ю.М. Криміналістичне забезпечення досудового слідства у справах про злочини міжнародного характеру : дис. ... докт. юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2013. 556 с.
9. Європейська конвенція про захист прав людини і основних свобод 1950 року, Перший протокол та протоколи № 2, 4, 7 та 11 до Конвенції : ратифікована Законом України від 17 лип. 1997 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1997. № 40. Ст. 263.
10. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права: прийнятий і відкритий для підписання, ратифікації та приєднання резолюцією 2200 А (XXI) ГА ООН від 16 груд. 1966 р. Права людини і професійні стандарти для юристів в документах міжнародних організацій. Амстердам-Київ, 1996. С. 9–19.
11. Конвенція проти катувань та інших жорстоких нелюдських чи ображаючих гідність видів поводження і покарання прийнята 10 груд. 1984 р. *Верховна Рада України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_085.
12. Європейська конвенція про запобігання тортурам та нелюдському або такому, що принижує гідність, поводженню чи покаранню: прийнята Страсбурґ, 28 лист. 1987 р.: підпис. 2 трав. 1996 р. *Верховна Рада України*. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_068.
13. Фулей Т.І. Застосування практики Європейського суду з прав людини при здійсненні правосуддя : наук.-метод. посіб. 2-ге вид. випр., допов. Київ, 2015. 208 с.
14. Догов. між Україною і Республікою Польща про правову допомогу та правові відносини у цивільних і кримінальних справах: ратифікований Постановою Верховної Ради України від 04 лют. 1994 р. № 3941-XII. *Верховна Рада України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/616_174.
15. Конвенция ООН против транснациональной организованной преступности от 15 нояб. 2000 г. URL: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/995_789.
16. Європейська конвенція про видачу правопорушників від 13 груд. 1957 р. з двома Додатковими протоколами 1975 та 1978 рр. Збірник міжнародних договорів у кримінальних справах. Багатосторонні договори. Київ, 2006. С. 12–111.

17. Європейська конвенція про взаємну правову допомогу у кримінальних справах 1959 року з Додатковими протоколами 1978 та 2001 року до неї : ратифікована Законом України від 16 січ. 1998 р. Збірник міжнародних договорів України про правову допомогу у кримінальних справах. Багатосторонні договори. Київ, 2006. С. 112–232.

18. Європейська конвенція про нагляд за умовно засудженими або умовно звільненими правопорушниками: прийнята 30 лист. 1964 р. Збірник міжнародних договорів про правову допомогу у кримінальних справах. Багатосторонні договори. Київ, 2006. С. 234–252.

19. Європейська конвенція про міжнародну дійсність кримінальних вироків від 28 трав. 1970 р. Збірник міжнародних договорів про правову допомогу у кримінальних справах. Багатосторонні договори. Київ, 2006. С. 252–272.

20. Конвенція про правову допомогу і правові відносини у цивільних, сімейних і кримінальних справах від 22 січ. 1993 р. (Мінська конвенція). Верховна Рада України. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/997_009.

21. Конвенція о привилегиях и иммунитетах Организации Объединенных Наций от 13 февраля 1946 г. Верховна Рада України. URL: http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=995_150.

22. Віденська конвенція про дипломатичні зносини: принята 18 квіт. 1961 р. Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_048.

23. Віденська Конвенція про консульські зносини: прийнята 24 квіт. 1963 р. Верховна Рада України. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_047.

24. Віденська Конвенція про представництво держав у їх відносинах з міжнародними організаціями універсального характеру: прийнята 14 берез. 1975 р. Верховна Рада України. URL: http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/995_254.

25. Віденська Конвенція про представництво держав у їх відносинах з міжнародними організаціями універсального характеру: прийнята 14 берез. 1975 р. Верховна Рада України. URL: http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/995_254.

УДК 343.1

DOI <https://doi.org/10.32844/2618-1258.2019.4-1.49>

ІГНАТЮК О.В.

ВИКОРИСТАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ НЕГЛАСНИХ РОЗСЛІДУВАНЬ ПІД ЧАС ДОКАЗУВАННЯ В СУДОВОМУ ПРОВАДЖЕННІ: ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД

У статті здійснено нормативно-правовий аналіз законодавства європейських країн щодо використання результатів негласних розслідувань під час доказування у кримінальному процесі. Виокремлено основні проблеми правового та організаційного забезпечення проведення оперативно-розшукових заходів, негласних слідчих (розшукових) дій і використання їхніх результатів у кримінальному провадженні. Наголошено, що в більшості країн-членів Ради Європи законодавство передбачає для їхніх правоохоронних органів необхідність отримання ордеру суду на проведення заходів для збору інформації в аспекті втручання у приватне і сімейне життя особи. З'ясовано, що законодавство європейських країн щодо проведення та використання результатів негласних розслідувань розподілено на дві групи: не розмежовуються на слідчі дії та оперативно-розшукові заходи, а отримані результати під час негласних розслідувань використовуються в доказуванні під назвою секретні докази; традиційно розділено на оперативно-розшукову діяльність і кримінальне судочинство, а їхні результати використовуються на всіх етапах у судовому провадженні. Доведено, що в європейських країнах їхнє законодавство також

© ІГНАТЮК О.В. – кандидат юридичних наук, заступник голови (Апеляційний суд Київської області)